

EDITORIAL

Bay-ugon hin mga protesta han katawhan an hadi han korapsyon ngan terorismo

Ginbabay-og han krisis an naghahadi nga rehimen Duterte. Bunga ini han pagguhap han ura-ura kabaho nga korapsyon ni Duterte ha pag-singabot ha pandemya agud magbursa han bilyun-bilyon kapisos nga pondo han gubyrno. Nabuksas ini samtang nalasurbo an hiluagan nga disempleyo, tigda nga paghitaas han presyo, himubo nga suhol ngan pagwakay ha panginabuhi nga ginparalisa hin waray kahumanan nga mga *lockdown*. Nalasurbo pa gihapon an pandemya ngan haros diri na makadungan an mga ospital ha kadamo han nagkakasakit ha Covid-19.

Paluyu-luyo an tampalo ha nawong ni Duterte ha imbestigasyon han Senado ha pangungurakot ha Department of Health (DOH). Pag-sukna an nahiaguman niya ha pag-abugado ha iya mga tawuhan ngan pan-urit ha mga senador. Diri pa man ini human, iba nga imbestigasyon naman an titikangan ha International Criminal Court (ICC). Kila-lado hiya yana ha bug-os nga kalibutan komo nakalingkod nga presidente nga direkta nga ginsalawdan hin kaso ha mga krimen kontra ha katawhan komo utok ha pira kayukot nga ginpatay ha madugo ngan buwa nga "gera kontra-druga."

Ha atubangan han korapsyon, waray kontrol nga pandemya, pag-bagsak han panginabuhi han katawhan ngan pagbirik han naghahadi nga rehimen ha mas mabangis nga terorista nga pangatake ha katawhan, sigurado nga dugang pa nga pagkukuri ngan pag-inantos an dara han padayon nga paghahadi han tiraniya ni Duterte.

An natikagrabe nga krisis ha kalibsugan, pulitika ngan ekonomiya amo an tinagdamo nga nagpupukaw ha katawhan. An pag-inantos ha wala-tuo nga pakuri ngan pabug-at amo an nagsusungo ha ira naglalarab nga kangalas. Bangungot ha ka-

tawhan an larang han paksyon ni Duterte nga magpabilin pa ha poder lahos ha 2022. Natikadamo an nag-uungara nga diri na paabuton hi Duterte ha eleksyon nga iya lilimbu-ngan, ngan tapuson na ha pinakadagmit nga panahon an iya paghahadi.

Natikadamo an katawhan nga andam bumaktas ha dalan han duruyog nga paggios ngan pakigbisog. Nalutaw an mga aksyon protesta agud ipahayag an araba han magkalain-lain nga sektor ngan komunidad. Ginpamatud-an han demonstrasyon han pira kayukot had-ton katapusan han Hulyo ha urhi nga *state of the nation address* (SONA) ni Duterte nga diri mapaperdi ha kahadlok ngan ha pandemya an katawhan.

Hadin naglabay nga mga semana, mapaso an pagpahayag ngan gios-protesta han mga trabahador pankalibsugan agud suknaon an mga upisyal han DOH ha kapakya-

san nga ighatag ha oras an mga saad nga benepisyo, kabaraydan ngan dugang nga suhol. Naglansar liwat hin mga protesta ha kakalsadahan ngan mga komunidad an mga kabatan-unan, kag-anak ngan mga magturutdo kontra ha nagpapadayon nga palpak nga sistema han "blended learning" ngan agud ig-insister ha gubyrno an pag-abre han mga eskoylahan para ha aragtubang nga paghibaro. Mayda liwat mga aksyon protesta kontra ha ginproponer nga badyet nga pabor ha tikadako nga garastuson han militar ngan mga pan-imprastruktura nga proyekto, sukwahi ha kinahanglan nga pagprayoridad ha pankalibsubgan nga sistema, edukasyon ngan suporta ha panginabuhi ha milyunmilyon nga waray pa gihapon pakabuhi.

Mayda mga aksyon protesta an mga trabahador agud ipakig-away an gindedemanda nira nga dugang ha suhol, sugad liwat kontra ha pan-red-tag ngan pan-gigipit han militar ha ira mga unyon. Mayda liwat mga paggios an katawhan kontra ha mga proyekto nga mapanhibang ha kalibungan, pagmina, reklamasyon ngan pagtindog han

kasino ngan ekoturismo, labina han dagko nga kapitalista nga Chinese nga suok kan Duterte. Mayda mga paggios an mga parag-uma kontra ha pagtindog hin mga kampo han militar ha ira baryo, kontra ha liberalisasyon ha pag-import han bugas ngan agud ipasulong an pagpahitas ha presyo han humay ngan iba pa nira nga produkto.

Ini nga mga aksyon protesta an labi nga ginkikinahanglan yana han katawhan agud tagan-porma an ira kangalas kontra ha korapsyon, pagpakuri, pan-gipit ngan pagtraydor han rehimen US-Duterte. Bisan kun gudti ngan sasrang pa, ngatanan ini, tusok han dagom ha pasista nga rehimen. Labaw ha ngatanan, ini nga mga aksyon protesta, espiho han obhetibo nga interes ngan ungara han hiluag nga katawhan. Kinahanglan waray-kasumo nga abuton ngan pukawon an milyunmilyon nga katawhan ngan idul-ong hira ha dalan han duruyog nga paggios ngan pakigbisog.

Kinahanglan igsurumpay an mga karukayaknon nga ginkakaatubang han magkalain-lain nga sektor ngan pakusgon an ira pagkaurusa. Kinahanglan maipakita an nag-uu-

sahan nga gamot nga gintitikangan han ginkakaatubang han katawhan agud mabug-os an ira panindugan nga duruyog ini nga gabuton ngan rumkon. Kinahanglan mahugot nga magsuportahay ngan bug-uson ha uusa nga guliat an ira burublag nga araba. Kinahanglan isahon ha bali-tang han pampulitika nga panawagan ngan paggios an ira mga panawagan para ha panginabuhi ngan kaupayan, pukaw nga diri nira makakab-ot ini tubtub nga naghahadi an kontra-katawhan ngan pakuri nga tirano nga hi Duterte.

Samtang tikaapiki an eleksyon 2022, ngan dugang nga natikaklaro an larang ni Duterte nga igpabilin an kalugaringon ha poder, mas damo nga mga pampulitika ngan pan-katilingban nga pwersa an direkta nga naninindugan kontra ha iya, kaupod an iya hadto anay mga kaalyado. Nanawagan an pira nga obispo ha singbahan nga Katoliko nga maglansar an katawhan hin mga rali agud igpakita an ira pagtipa ha tiraniya. Ha atubangan hini, kinahanglan dugang nga pakusgon ngan pahiluagon an demokratiko nga nagkaurusa nga prente ngan aghaton nga magburublig nga tapuson an paghahadi ni Duterte ha pinakadagmit nga panahon.

Damo kaupay an mga salik ha posibilidad han mga tigda nga birik han pampulitika nga sitwasyon, kalakip an posible nga mga sayop nga kalkulasyon ni Duterte ha iya desperasyon nga puypuyon an katawhan ngan depensahan an iya dunot nga rehimen. Kinahanglan singabuton an higayon nga iparabunos an kagiusan protesta han katawhan agud bay-ugon an tiraniya ni Duterte ngan magdurot hin magbug-at nga suntok kontra dinhi.

Kinahanglan magpursige an mga nasyunal-demokratiko nga pwersa ha pagpukaw, pag-organisa ngan pagpagios ha katawhan. Waray kakapoy nga isahon an militansya ngan determinasyon han katawhan nga umato. Duha kabeses na nga ginpamatud-an han katawhan Pilipino nga akos nira nga ibagsak an usa nga naghahadi nga pasista nga rehimen. Diri imposible nga gamiton ini nga gahum ha ikatulo nga higayon. AB

<div style="text-align: center;"> <p>ANG Bayan</p> </div> <p>Bolyum LII Ihap 18 Septyembre 21, 2021</p> <hr/> <p>Igin-gagawas an <i>Ang Bayan</i> ha yinaknan nga Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray, Ingles ngan Espanyol. Nakarawat an <i>Ang Bayan</i> han mga kontribusyon ha porma han mga artikulo ngan balita. Gin-aaghat liwat an mga mambarasa nga magpaabot han mga suson ngan rekomendasyon ha ikauuswag han aton mantalaan.</p> <div style="display: flex; flex-direction: column; gap: 5px;"> <div> @cpp_angbayan</div> <div> fb.com/editorsOfAB</div> <div> cppinformationbureau@gmail.com</div> </div>	<h2 style="text-align: center; text-decoration: underline;">Gin-uunod</h2> <p>Editorial: Bay-ugon hin mga protesta han katawhan an hadi han korapsyon ngan terorismo 1</p> <p>Abrihan na an mga eskoylahan 3</p> <p>Detatsment, ginpabuthan han BHB-Negros 4</p> <p>Konsultant han NDFP, buhian 4</p> <p>Imbestigasyon han ICC, dayon na 4</p> <p>Mga protesta han katawhan 4</p> <p><i>Never again to martial law!</i> 5</p> <p>Mga mangaraway nga Moro, nangangalas 6</p> <p>Abugado, ginpatay ha South Cotabato 6</p> <p>Ha dagmit nga pulong 7</p> <p>Produksyon han mais, nadudunot 8</p> <p>Kayod kalabaw sa pagtanum han mais 9</p> <p>Anibersaryo han CPI-Maoist, ginsalin-urog 9</p> <p>Pagsaludar kan Abimael Guzman han Peru 9</p> <p>Pagpatay gamit an mga <i>drone</i> 10</p>
<p>Igin-gagawas an <i>Ang Bayan</i> duha kabeses kada bulan han Komite Sentral han Partido Komunista ng Pilipinas</p>	

Abrihan na an mga eskoylahan para ha aragtubang nga pagkahibaro

Gintapo han dudrungan nga protesta han mga kag-anak, magtuturdo ngan estudyante ha pira nga eskoylahan an pag-abre han klase hadton Septyembre 13. Dara an panawagan nga #LigtasNaBalikEskwela, ginkundenar han Alliance of Concerned Teachers (ACT) an "waray labot" nga hi Rodrigo Duterte ha iya pag-abandonar ha sektor han edukasyon ha butnga han pandemya nga Covid-19.

Nagmartsa an mga kaapi han ACT ha atubangan han Mendiola ha Manila agud ipanawagan an supor-ta han estado ha mga magtuturdo ngan estudyante ha butnga han pagpatuman han *distance learning* ngan talwas nga pag-abre han mga eskoylahan. Nakasarig yana an kabubwason han mga kabataan ha urusa nga desisyon han mga magtuturdo, kag-anak ngan estudyante nga "tapuson na" ngan ig-insister an mas maupay nga panggubyrnahan, sigon ha grupo.

Ha pareho nga adlaw, kumadto ha Mendiola an mga grupo han kabatan-unan agud ipakigbisog an talwas ngan dagmit nga pag-abre han mga eskoylahan para ha aragtubang nga klase. Nagkamayda gihapon hin pareho nga protesta ha Pres. Corazon C. Aquino Elem. School ha Quezon City, ha University of the Philippines-Manila, Eusebio High School ha Pasig City ngan ha Poblacion ha Muntinlupa.

Waray pagbabag-o ha diri epektibo nga moda

Waray pagbabag-o nga ginhimo an Department of Education (DepEd) ha palpak ngan pakuri nga *blended learning* nga iginpatuman hadton naglabay nga tuig. Agud pun-an an diri epektibo nga pagtutudo ha *online* ngan modyul, naghimo an mga magtuturdo hin dirudilain nga pamaagi agud mahuman an pag-aradman han mga bata. Sugadman, aminado hira nga himubo an kalidad han edukasyon tungod ha ura-ura kadamo nga problema ngan limitasyon ha gadyet, *internet*, modyul ngan kapas han mga kag-anak. Dugang hini, mayda mga estudyante nga diri nasulod o diri man la napaabat ha ira mga klase, kundi iginpasa ha sunod nga balitang subay ha mando han DepEd

agud matagan-rason an pagpa-dayon han *blended learning*.

Hadton Septyembre 9, iginpagawas han ACT an usa nga pag-aram hiunong ha kaandaman han mga pampubliko nga eskoylahan para ha pag-abre han klase. Lutaw dinhi an dako la gihapon nga problema ha kakulangan ngan naurhi nga pagimprenta han mga modyul, kawaray gadyet ngan pambayad ha *internet* ngan sobra-sobra nga trabaho ha mga magtuturdo.

Haros waray bulig an ahensya ha mga panginahanglan han magtuturdo. Diri sadang an iginhahambog han DepEd nga 68,500 nga *laptop* tungod kay haros 1 kamilyon nga pampubliko nga magtuturdo an nanginginahanglan hini. Haros waray gihapon nira nagamit an iginistribwer nga *sim card* tungod ha maluya nga *signal* ha ira mga lokasyon.

Waray sadang nga panahon an mga magtuturdo nga makapahuway tikang han magserra an akademiko nga tuig hadton Hulyo 10. Padayon an ira trabaho hadton Hulyo ngan Agosto ha *enrollment* ngan pagimprenta han mga modyul. Damo ha ira an napiritan nga manguha hin suplay ha eskoylahan tungod ha kakulang han pondo. "Work from home" kuno an kaayusan ha ahensya kundi gin-oobliga hira nga pisikal nga magreport ha mga eskoylahan hin pira kabeses kada semana. Tubtub yana, diri hira ginbaydan han obertaym nga katugbang han 87 kaadlaw.

Waray badyet, waray plano ha aragtubang nga paghibaro

Ha balitang han kolehiyo, ginpapadayon an *online* nga klase para la mayda masering nga diri ginpabay-an han gubyrno an kabatan-unan, sigon ha National Union of

Students of the Philippines. Labot ha mga limitado nga kurso ha 22 nga unibersidad, nagpapabilin an pagbawal ha aragtubang nga klase ha luyo han wala-tuo nga pag-aram ngan panawagan hadto pa nga naglabay nga tuig nga abrihan an mga kampus para ha aragtubang nga pag-eskoyla.

Sigon ha NUSP, kinahanglan mag-alutaga an estado hin pondo agud masiguro an minimum nga pagpatuman hin mga pitad pankalibugan, *test kit* ngan mga pasilidad pan-*test* ha sulod han kampus, ngan pagbabag-o ha mga klasrum ngan pasilidad agud mapatuman an *social distancing*. Gin-iinsister nira nga tagan hin ₱10,000 nga ayuda an mga estudyante agud makabulig ha nati-kadako nga gastos ha pag-aram ha butnga han pandemya.

Ha deliberasyon han nasyunal nga badyet para ha 2022 ha Kongreso, napag-adman nga ginibanan an daan na nga himubo nga badyet para ha pasilidad ha edukasyon para ha 2022. Sigon ha ACT, aada la ha ₱5.4 kabilyon an igin-alutaga nga pondo para dinhi, 51% nga mas himubo ha ₱11.1 kabilyon yana nga tuig. Tikang dinhi, ₱358 kamilyon la an igin-alutaga ha mga pankalibugan nga pasilidad -- usa ha mga batakan nga rekisito han talwas nga balik-eskoyla ha butnga han pandemya. Diri klaro kun diin kukuhaon an badyet para ha pag-employo hin dugang nga mga nars ha eskoylahan. AB

Detatsment, ginpabuthan han BHB-Negros

GINPABUTHAN HAN BAGONG Hukbong Bayan (BHB)-Central Negros (Leonardo Panaligan Command) an detatsment han CAFGU Active Auxillary (CAA) ha Barangay Guba, Vallehermoso, Negros Oriental hadton Septyembre 8. Usa nga sundalo, han 62nd IB an napatay. Sigon ha mga residente, ginpirit hira han mga sundalo nga "sumurender" ngan magpalista komo CAFGU.

Usa nga *backhoe* an ginparalisa han BHB-South Central Negros ha Sityo Bulod, Barangay Carabalan, Himamaylan City, Negros Occidental hadton Septyembre 11. Pananag-iya an *backhoe* han mapanhibang nga kompaniya nga ESJ and Sons Construction Co. Sigon ha BHB, maghahatag-dalan an proyekto para ha mga kompaniya ha mina nga magwawakay ha 1,100 kaektarya nga tuna han mga minoriya nga Itoman-Maggat-Bukidnon.

Konsultant ha erestorya pankamurayawan, buhian!

GINPANAWAGAN HAN NATIONAL Democratic Front of the Philippines (NDFP) ngan han Partido Komunista ng Pilipinas an dagmit nga pagpagawas kan Loida Magpatoc, konsultant ha erestorya pankamurayawan giutan han NDFP ngan gubyrno han Pilipinas. Talwas kunta hiya ha pangaresto ngan pan-gigipit ha ilarum han Joint Agreement on Safety and Immunity Guarantees. Kinahanglan dagmit nga igbasura an hinimu-himo nga mga kaso nga ginsalawad kontra ha iya. Kinahanglan gihap hiya dagmit nga tagan hin ligal nga representasyon ngan panmedikal nga atensyon.

Iligal nga gindakop hi Magpatoc ha Barangay Paitan, Quezon, Bukidnon hadton Septyembre 15. Ginsalawdan hiya hin hinimu-himo nga kaso nga pagpatay ngan panwakay hin propyedad.

Hadton Septyembre 16, iginmando han korte han Quezon City an dagmit nga pagpagawas kan Esterlita Suaybaguio, usa gihapon nga konsultant han NDFP, kahuman igbasura an kaso han *illegal possession of firearms and explosives* kontra ha iya. Iligal hiya nga gin-aresto ha iya urukyan ha Quezon City hadton 2019.

Imbestigasyon han ICC, dayon na

SIGURADO NGA MADADAYON na an imbestigasyon han International Criminal Court (ICC) ha mga krimen kontra ha katawhan ni Rodrigo Duterte. Iginsapubliko an desisyon han mga huwes han korte hadton Septyembre 15. Lulgop han imbestigasyon an mga ekstrahudisyal nga panmatay ni Duterte tikang 2011 tubtub 2019. Sigon ha pahayag han mga huwes han ICC, diri nira nakikit-an komo "lehitimo nga operasyon" an "gerra" ni Duterte kontra ha iligal nga druga, ngan an panmatay nga ginhimo ha ngaran hini komo "lehitimo o kalahusan la han mga lehitimo nga operasyon." Makusog an ebidensya, sering nira, nga palisiya han estado an hiluagan ngan sistematiko nga pangatake ha sibilyan nga populasyon.

Samtang, igin-gawas han Investigate PH, usa nga internasyunal nga grupo nga ginkokomponer han mga hadto anay kaapi han parlamento han magkalain-lain nga nasud, an ikatulo ngan urhi nga report hini hadton Septyembre 13. Gin-uunod han report an mga panalapas han gubyrno ni Duterte ha mga katungod ha ekonomiya, katilingban ngan kultura, mga katungod ha panginabuhin ngan kauswagan, pagdesisyon-ha-kalugaringon ngan kamurayawan. Nanawagan an grupo ha United Nations Human Rights Council nga dagmit nga maglansar hin bulag ngan independyente nga imbestigasyon ha Pilipinas.

Reklamasyon ha Cebu, gintipahan.

Nagpiket an mga trabahador ha pantalan han Consolacion, Cebu agud tipahan an plano nga reklamasyon ha Barangay Tayud, Consolacion agud tindugon an proyekto nga Seafront City nga malupgop hin 234.8 kaektarya. Iggeserra han proyekto nga ekoturismo an masobra lima nga *baradero* (duongan para ha pag-ayad ngan paglimpyo hin mga sarakyan pantubig) ngan mawakay ha panginabuhin han 200 nga parupangisda. Sigon ha Barangay Tayud Fisherfolk Organization, damo ha ira sobra 20 katuig na nga naukoy ha lugar. Apektado gihapon an 25% ha 25,000 nga residente han Barangay Tayud nga nakasarig ha mga pantalan.

Mina nga magnetite ha Lingayen, gintipahan.

Hadton Septyembre 13, nagpahayag hin pagtipa an Pamalakaya Central Luzon ha Iron Ore Pangasinan Offshore Magnetite Mining ha Lingayen Gulf ha Pangasinan. Apektado hini an panginabuhin han 5,000 nga parupangisda.

Iginduduso an proyekto ha pagmimina han kompaniya nga Australian nga Iron, Ore, Gold and Vanadium Resources Inc. Plano hini nga magmina hin 5 kamilyon nga tonelada hin *magnetite* kada tuig ha sakob hin 25 katuig. Lulupgupon han operasyon an kadagatan ha mga bungto han Sual, Labrador, Lingayen, Bimaley ngan Dagupan City.

Trabahador ha Wyeth, nagreklamo ha red-tagging.

Kumadto ha upisina han Department of Interior and Local Government ha Quezon City hadton Septyembre 15 an mga trabahador han Wyeth Philippines agud paundangon an pag-*red-tag* han NTF-ELCAC ha ira unyon. Diri pala hira maiha nga "ginpasurender" han NTF-ELCAC ngan ginpapabulag ha DFA-KMU, pederasyon nga ginkakaapihan han Wyeth Philippines Progressive Workers Union.

Demolisyon ha Carbon Market, ginkundenar.

Nagprotesta hadton Septyembre 14 ha atubangan han city hall han Cebu City an mga parupaninda han Carbon Market agud kundenaron an iligal ngan mapan-uwat nga pagdemolis ha ira mga tindahan ha Layo Seaside ngan Quezon Boulevard han merkado.

Diri mapapasaylo nga mga krimen han diktadura nga Marcos

Never again to martial law! Ini an nagkakaurosa nga guliat han katawhan ha atubangan han pambibirikis ha kasaysayan han pamilya han hadto anay diktador nga hi Ferdinand Marcos ngan paningkamot hini nga makabalik ha Malacañang. Kabulig han pamilya nga Marcos an pareho nga ginkakangal-san nga pamilya ni Duterte ha waray awod nga pagkapyot ha poder.

Labi nga naaningal ini nga guliat at samtang tiarabot an Septyembre 21, an ika-49 nga anibersaryo han pag-imponer han balaud militar.

Pinakaurhi nga pag-atentar ha pagbirikis han kasaysan an interbyu ha YouTube kan hadto anay senador ngan perdido nga kandidato ha pagkabise-presidente nga hi Ferdinand "Bongbong" Marcos, Jr. kun diin ginpakita an "magranggal" kuno nga mga leksyon nga iginhatag han amay nga hi Marcos ha iya anak. Nag-ani hin hiluagan nga pagsuson an interbyu tungod kay ginpapagawas nga buotan an hadto anay diktador.

Ginsukna han mga nakatalwas ha balaud militar an interbyu nga sering nira nagtago ha luyo han pagigin "patas" ha pagpapahayag hin mga panan-aw. Ginsukna gihapon han Martial Law Museum han Ateneo de Manila University an mga buwa han mas bata nga Marcos.

Ha yana, nakalingkod an mga Marcos ha higtaas nga pwesto han burukrasya--an usa senador, samtang an iya patod usa nga gobernador.

Mahihinumduman nga landaw ha masirum nga takna han kasaysayan han Pilipinas an pagdiri ha mga sibil nga kalibrihan, mga ekstrahudisyal nga panmatay ngan waray masolbar nga mga pwersahay nga pagkawara, pan-gigipit ha midya ngan pagbagsak han ekonomiya han nasud, ngan damo nga iba pa. Ini nga panahon nga gintawag nga "era of impunity" o panahon han kawaray baratunon, iginhahambog nga mga "bulawanon nga panahon" han Pilipinas han mga

Marcos ngan han naidolo ha diktador sugad kan Duterte.

Sigon ha lista han Amnesty International, maabot ha 70,000 katawo an nag-antos ha mga detatament han militar ngan mga prisuhan ha bug-os nga nasud, 34,000 an nakaeksperyensya hin tortyur, ngan masobra 3,200 an ginpatay han mga pwersa han estado tikang 1972 tubtub 1981 la. Damo pa an nagin biktima han kamadarahug han estado nga waray pa mahireport. Iginbagsak an diktadura nga Marcos ha usa nga popular nga pagalsa hadton 1986.

Bug-os nga kangalas nga ginkundenar han Samahan ng mga Ex-Detainees Laban sa Detensyon at Aresto an panbibirikis ha kasaysayan han mga Marcos. "Para ha amon nga umato ha pasista nga paghahadi, an kaadlawan ni Marcos usa nga nagpapahinumdom ha makarimadima nga mga panalapas ha

mga tawhanon nga katungod ngan hiluagan nga pandambong han rehimen," sering ni Danilo dela Fuente, nasyunal nga ikaduha nga tagapangulo ngan tagapagyakan han grupo.

Sering niya, gin-ubos ni Marcos an pondo han nasud ngan lumobo an utang han nasud durot han huralwa nga kinabuhi ngan korapsyon han iya mga kroni. Nagpapadayon an maraut nga lambong ni Marcos tubtub ha yana. (Maabot ha sobra ₱13 katrilyon (nabalar hin ₱100,000 kada Pilipino) an pan-gawas nga utang han nasud tubtub ha katapusan han termino ni Duterte ha 2022.

Sigon ha Ibon Foundation, hira-yo ha kamatuoran an ginsesering nga nakaeksperyensya hin "magranggal nga tuig" an Pilipinas ha ilarum han balaud militar. Usa an Pilipinas ha mayda pinakamaluya nga ekonomiya ha Southeast Asia tikang 1965 tubtub 1986. Diri tinuod nga ikaduha ha pinakamauswag an nasud kasunod han Japan hadton 1965, ngan ha aktwal, urhi ini ha lima pa nga nasud ha rehiyon. Hadton 1986, ika-11 an ekonomiya han Pilipinas ha mga nasud ha Asia. Sigon ha Ibon, ginwakay ni Marcos an ekonomiya han nasud han gin-imponer niya an syahan nga palisiya ha neoliberal nga globalisasyon hadton dekada 1980.

Ginsering naman hadto ni Bonifacio Ilagan, dramatisista, hadto anay priso pulitikal ngan usa ha mga nga *convenor* han Campaign Against the Return of the Marcoses and Martial Law (Carmma): "Duha la an pamana ni Marcos: an mga krimen kontra ha katawhan Pilipino ngan bug-os nga katawhan, ngan an *world-class* nga pandambong. Ngan kun diri naton mapupugngan ini, sigurado nga lalahusan ni Duterte hi Marcos."

Abugado, ginpatay ha South Cotabato

Usa nga abugado nga tagdependa han tawhanon nga katungod ngan usa nga Pula nga mangaraway nga waray na kapas umato an ginpatay han mga armado nga ahente han estado ha naglabay nga semana.

Ginpusil ngan ginpatay han duha nga armado nga kalalakin-an hi Atty. Juan Macababbad, ikaduha nga tagapangulo han Union of Peoples' Lawyers in Mindanao ngan kaapi han National Union of Peoples' Lawyers, ha atubangan han iya balay ha Surallah, South Cotabato hadton Septyembre 15.

Abugado hi Atty. Macababbad han mga lumad, magturutdo, priso-pulitikal ngan iba pa nga sektor ha rehiyon. Membro gihapon hiya han partido nga Bayan Muna.

Ha Camarines Sur, gintortyrur

ngan ginpatay hadton Septyembre 12 han mga pulis ngan sundalo hi Dioscorro L. Roma (Ka JR), usa nga mangaraway han Bagong Hukbong Bayan (BHB) nga waray na kapas umato. Nadakop hi Roma ha gawas han kampo han BHB ha Tible, Lupi samtang nakuha hin suplay.

Sigon ha pamilya, haros diri na makilala an patay nga lawas ni Roma tungod ha kagrabihon han tortyrur nga nahiaguman niya. Buong an iya nawong, mga tudlo ngan kinatawo ngan nangingitom ha bun-og an iya bug-os nga lawas.

Samtang, gin-aresto han Philippine National Police-Labo an duha nga upisyal han Barangay Dumagmang, Labo, Camarines Norte hadton Agosto 30. Gin-akusaran hira Barangay Kagawad Angelita F. Talla ngan Julieta Clores Dela Cruz, 65, han pagkadabi ha armado nga aksyon han BHB ha nasering nga barangay hadin naglabay nga Marso. Ginsalawdan hira han kaso nga *direct assault* ngan *frustrated murder*.

Gin-aresto ngan gin-akusaran nga kaapi han BHB an parag-uma nga hi Toto Moreno, residente han Sityo Uyangan, Barangay Budlasan, Canlaon City, Negros Oriental, han mga sundalo han 62nd IB hadton Septyembre 14. AB

Mga mangaraway nga Moro, nangangalas ha BARMM

Nangangalas an mga mangaraway han Bangsamoro Islamic Armed Forces (BIAF), an hukbo han Moro Islamic Liberation Front (MILF), ha mga saad nga naraysang han Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanao (BARMM). Damo ha ira an waray pa trabaho tubtub yana, ha luyo han pagsurender nira hin mga armas, subay ha pagdekomisyon (paggikan ha serbisyo ha hukbo) nga nakabutang ha pinal nga kasarabutan giutan han MILF ngan Gubyerno han Pilipinas.

Nagkusog an ira kangalas ha atubangan han pagdelatar han eleksyon han Bangsamoro Transition Authority (BTA) tikang 2022 ngadto ha 2025. Pahihilawigon hini an termino han presente nga mga lider nga sigon ha mga mangaraway amo an solo nga nagpupulos ha BARMM. Sering nira, waray pulos an BARMM ha "tinuod" nga mga mangaraway nga pira kadekada nga nakig-away para ha katungod ha pagdesisyon-ha-kalugaringon han mga Moro.

Hadin Septyembre, aada na ha 12,000 ha 40,000-kusog nga BIAF an nagsurender han ira mga armas kabalyo han waray pa napapalutaw nga mga trabaho. Mayda pa 14,000 nga nakatalaan liwat nga magsurender hin armas.

Nangangalas gihapon an diri Moro nga katawhan ha pamumuno han BTA. Sigon ha Loyukan, usa nga organisasyon han mga Lumad ha Far South Mindanao, waray ginhihimo an BTA ha serye han panmatay ha mga Lumad nga Teduray ngan Lambiangan. Tikang Hulyo 2018 tubtub Hulyo 2019, nakaglista an grupo hin 11 nga lider-Lumad nga ginpatay ha Maguindanao. Yana nga tuig, 12 na an ginpatay nga Lumad durot han mga sumpakiay ha tuna. Luggop han BARMM an 127,000 nga diri Moro nga katawhan nga nakaukoy ha 208,258-kaektarya nga ansestral nga katunaan ha Far South Mindanao.

Igin-asayn ni Rodridgo Duterte an ngatanan nga mga upisyal han BTA, ngan mayda utang nga kaburut-on ha iya. AB

Proposisyon kontra ha pan-gigipit ha mga unyon, iginplatar

IGINPLASTAR HAN BLOKE nga Makabayan an Union Independence Act of 2021 hadton Septyembre 19 ha Kongreso agud sirutan an hin-o man nga manginginlabot, maulang, man-gigipit o manmimirit ha hin-o man nga trabahador o unyon. Reaksyon ini ha susru-nod nga *red-tagging* ha mga unyon ha sakob han mga *export processing zone* ngan panmimirit ha mga trabahador nga gumikan ha Kilusang Mayo Uno.

Pasimuno ha *red-tagging* ngan waray undang nga panharas ha mga trabahador ngan unyonista an National Task Force to End Local Communist Armed Conflict ngan an Joint Industrial Peace and Concerns Office o JIPCO nga gintukod hini ha sakob han mga sona han pagtrabaho.

Bulag pa dinhi an mga pag-atentar han Philippine National Police nga manginlabot ha ilarum han ginpoproponer nga Alliance for Industrial Peace and Program Office kun diin hahatagan hin poder an mga pulis nga manginlabot ha mga sumpakiay giutan han mga trabahador ngan maneydsment han mga kompaniya.

Sigon ha mga grupo nga trabahador, magdudurot an JIPCO ngan AIPPO hin mas hiluag ngan sistematisado nga paggipit ha katungod han mga trabahador ha pag-union. Dugang hini nga pagagrabihon an paniniyupi ngan gipit nga kamutangan han mga trabahador ha sakob han mga *export processing zone*.

ika-3

nga pinakamaraut
nga lugar para ha
nga tagdependa
han tuna ngan
kalibungan an
Pilipinas

kun diin 29 nga tagdependa han kalibungan an ginpatay. Ha kabugusan, 227 nga tagdependa han kalibungan an ginpatay ha bug-os nga kalibutan. Pinakadamo an nahilista ha Colombia (65) kasunod ha Mexico (30).

Taramdan: *The Last Line of Defense, Global Witness*

₱10/kilo

an presyo han
humay ha Occidental
Mindoro

subay ha mando han dagko nga komersyante nga nagpupulos ha importasyon han bugas. Hirayo kaupay ini ha presyo han bugas nga ₱35-44 ha lokal nga merkado.

Taramdan: *Amihan Federation of Peasant Women*

30%

an pagdako han karikuhan han
50 nga mga pinakariko nga
kapitalista ha Pilipinas

ha butnga han pandemya. Naglista ini hin ₱4 katrilyon nga pagdako hin karikuhan ha usa katuig. Pinakadako an pagtubo han balor han ika-18 nga pinakariko nga Pilipino nga hi Betty Ang han Monde Nissin, nagmamanupaktura hin pagkaon ngan irimnon.

Taramdan: *Forbes 2021 Philippines' 50 Richest List*

37%

an paghitaas han pambayad-utang han rehimen Duterte ha 2021 itanding ha 2020. Ha kabugusan, gintatantiya nga humitaas ngadto ha ₱11.61 katrilyon an nasyunal nga utang han Pilipinas, mas hitaas hin 26.7% ha ₱9.16 katrilyon ha katapusan han 2020.

\$4.4 trilyon

an gin-gastos
han Pentagon

ha pamalit, pangaliskay, ngan pagpauswag han mga armas tikang han mahitabo an 9/11 Attacks ha US hadton 2001. Maabot ha \$2.2 katrilyon hini nga pondo nahingadto ha lima nga prinsipal nga kompaniya nga nagmamanupaktura hin armas ha US—Lockheed Martin, Boeing, General Dynamics, Raytheon, ngan Northrop Grumman.

8.692 kamilyon

nga trabahador nga Pilipino
an *underemployed* o kulang ha trabaho
hadton Hulyo –

mas hitaas hin masobra 2 kamilyon itanding hadton Hunyo. Bisan kun naghimubo an tantos han disempleyo ha pareho nga panahon, ha aktwal **mas guti an ihap han mayda trabaho** (41.667 kamilyon ha Hulyo itanding ha 45.075 kamilyon hadton Hunyo) durot han pagkatanggal han masobra 2 kamilyon ha pwersa han pagtrabaho.

Taramdan: *Philippine Statistics Authority*

500%

an paghitaas han ihap han abugado nga
biktima han ekstrahudisyal nga
panmatay ha ilarum han rehimen Duterte.

Diri mamenos ha 65 nga abugado an ginpatay ha Pilipinas tikang 2016. Napulo la kada administrasyon an abereyds nga ihap han biktima tikang 1972.

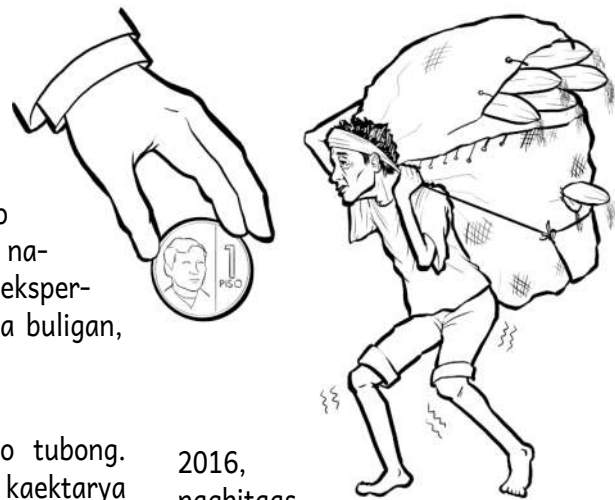
Taramdan: *Integrated Bar of the Philippines*

Septyembre 15, 1981

nahitabo an **brutal nga masaker han diktadura nga US-Marcos ha 47 nga parag-uma** ha Barangay Sag-od, Las Navas, Northern Samar. Antes hira patayon, pwersahay hira nga "ginpasurender" komo mga "kaapi" han hukbo han katawhan. Ginreyp an mga kababayin-an, ngan nailo an damo nga kabataan. Waray pa gihapon napapagbaton ha mga maysala tubtub ha presente.

Produksyon han mais, nadudunot ha kapasibay-an

An mais an ikaduha nga pinakaimportante nga bataan nga produkto nga pan-agrikultura nga ginpoprodyus ngan ginkokonsumo ha nasud kasunod han bugas. Diri la ini ginkokonsumo han tawo, importante nga sangkap liwat ini ha paghayupan komo tubong ngan ha pagmanupaktura hin iba pa nga pagkaon. Ha luyo hini, sistematiko nga ginpapasibay-an han reaksyunaryo nga estado an produksyon han mais. Natikaluya an lokal nga produksyon ngan natikadako an pagsarig ha importasyon. Hiluagan nga pagkalugi an naeksperyansyan han mga parag-uma tungod ha pambabarat. Imbes nga buligan, ginduduso pa an todo nga pag-import han produkto.

Ha ilarum han rehimen Duterte, nagpapabilin nga himubo an presyo han pagpalit han mais tikang ha mga parag-uma bisan pa man kun kada tuig naghitaas an abereyds nga presyo han mais ha lokal nga merkado. Tikang 2016 tubtub 2020, naghitaas hin 32% an presyo han kada kilo han busag nga mais o tikang ₱22.77 ngadto ha ₱30.15. Nahitabo ini han bumagsak an presyo ha pagpalit hini ha mga parag-uma hin ₱0.27 tikang ₱12.30 ngadto ha ₱12.03. Naghitaas liwat hin 13% an presyo han dulaw nga mais tikang ₱20.36 ngadto ha ₱22.97, kundi 2% la an ginhitaas han presyo ha pagpalit hini ha mga parag-uma tikang ₱11.78 ngadto ha ₱12.

Kaagsuban ginmomolino ngan ginkokonsumo komo kasaliwan han luto an busag nga mais, o diri ngani ginpoproseso komo *cornstarch*, kornik, ngan binatang. Importante nga sangkap an dulaw nga mais ha paghimo hin tubong han baktin, manok ngan isda, ngan gin-gagamit liwat ha paghimo hin kornik. Ha abereyds, nakonsumo an kada Pilipino hin 15 kakilo han busag nga mais kada tuig. Mas hitaas an abereyds nga konsumo kada tuig han mga residente ha mga rehiyon han Zamboanga Peninsula (159 kakilo), Northern Mindanao (45 kakilo), Davao (41 kakilo) ngan Central Visayas (31 kakilo) kun diin nagseserbe ini komo luto kada adlaw.

Gintatantiya nga masobra 500,000 nga parag-uma an prinsipal nga nakasari ha pagtanum hin mais. Hadton 2020, masobra 8.1 kamilyon metriko tonelada (MT) han mais ha kabug-usan an naprodyus ha nasud. Hini nga bolyum, aada ha

60% an ginproseso komo tubong. Maabot ha 2.5 kamilyon kaektarya an kabug-usan nga lugop han mga tanuman han mais ha bug-os nga nasud. Pinakahiluag hini an aada ha mga prubinsya han Isabela (1.1 kamilyon MT) ngan Bukidnon (0.8 kamilyon MT). Talagudti ngan burublag an mga tanuman han mais. Aada la ha 1.3 kaektarya an abereyds nga kahiluag hini.

Bisan kun burublag, dominado ngan kontrolado an produksyon han dulaw nga mais han upat nga pinakadagko nga kompaniya nga nagpoprodyus hin tubong: an B-MEG han San Miguel Foods Incorporated han kapitalista nga hi Ramon Ang, Univet Nutrition and Animal Healthcare Company han pamilya nga Campos, Pilmico Foods Corporation han pamilya nga Aboitiz, ngan Universal Robina Corporation han pamilya nga Gokongwei. Kaagsuban, nagtitindog ini nga mga kompaniya hin mga planta ha mga erya kun diin nakakonsentra an damo nga tanuman hin mais. Kalakip hini an mga prubinsya han Isabela, Bukidnon, ngan South Cotabato nga nagpoprodyus hin 45% han kabug-usan nga bolyum han dulaw nga mais ha nasud. Ini nga mga kompaniya an nagtatalaan hin presyo han pagpalit han produkto han mga parag-uma, ngan iba pa nga mga rekisito ha pagpalit sugad han tarha. Pinakadako hini nga mga kompaniya an B-MEG nga nagkokontrol ha 25% han kabug-usan nga merkado han tubong ha bug-os nga nasud.

Ha ilarum ni Duterte, tala nga nagdako an bolyum han imported nga mais, prinsipal tikang ha mga nasud nga ASEAN ngan US. Tikang

2016, naghitaas tikang ha 10% ngadto ha 12% hadton 2018 an kabug-usan nga parte han imported nga mais ha lokal nga merkado. Pinakadako hini an tikang ha Indonesia (25%), Thailand (23%), ngan US (21%). Ha abereyds, gintatantiya nga 580,000 MT nga dulaw nga mais an gin-iimport han nasud kada tuig.

Dugang nga madako an kontrol han mga langyaw nga korporasyon ha lokal nga industriya han mais kun tutugutan an proposisyon han American Chamber of Commerce of the Philippines nga Rice and Corn Industry Liberalization Act. Ginduduso ini ha Senado han tagapangulo han Senate Committee on Agriculture and Food nga hi Sen. Cynthia Villar. Tuyo han proposisyon nga tugutan an 100% nga pananag-iya han mga langyaw ha mga kompaniya nga nagpoproseso hin mais ha nasud. Mahinunumduman nga hi Villar liwat an awtor han Rice Liberalization Law nga nagresulta ha pagbaha hin imported nga bugas ha lokal nga merkado ngan hiluagan nga pagkalugi han mga parag-uma han humay.

Naatubang yana an mga parag-uma han mais ha hiluagan nga pagkalugi durot han padayon nga panlasurbo han African Swine Fever. Sigon ha Global Agricultural Information Network, ginlalauman nga mabagsak hin 2.4% an kabug-usan nga produksyon han mais ha nasud ngadto ha 8 kamilyon nga MT durot han pagsamwak han bayrus, prinsipal ha Luzon, nga nagresulta ha pagluos han konsumo ngan demand ha tubong han mga baktin. AB

Kayod-kalabaw nga pagtanum hin mais

Usa an 32-anyos nga hi Roger ha siyam nga magburugto nga mayda tanuman hin mais ha isla han Negros. Pito ha ira an naukoy ha usa nga balay ngan magkabalig ha pag-uma. Mayda hira pananag-iyá nga 12 kaektarya nga tuna ngan usa-ha-ikaupát nga parte hini nakaalutaga ha mais nga pankonsu-mo han ira pamilya. Nakaalutaga an mas dako nga parte han ira umhanan ha mga panin anum nga ibaraligya agud ipan-gastos ha iba pa nga mga pangina-hanglan. Burublag nga parsela an ira umhanan ha usa nga tay-aw nga komu-nidad nga maaabot la pinaagi han kabayo.

Kayod-kalabaw an pag-uma han mais tikang ha pag-andam han tuna tubtub ha pagproseso han mais. Unom kaadlaw kada semana an gin-aalutaga han magburugto ha tanu-man han mais. Duha ngan tunga hin semana an igin-aalutaga ha *hagbas* (pagharas ha umhanan), usa tubtub duha kaadlaw ha pag-arado, usa kaadlaw ha pagsagaksak, ngan usa kasemana ha pagdalos. Katugbang ini hin haros 30 kaadlaw kada siklo han pag-uma. Nagtitikang hira nga magtrabaho hin alas-7 han aga, ngan nahuhuman alas-4 han kulop.

Tulo kabeses kada tuig an ira pag-ani han mais. Kaagsuban duha tubtub tulo kagantang (1 kagantang = 0.37 kalitro) han mais an ira natatanum kada kat-ani tikang ha duha nga magkabalag nga parsela

hin tuna. Tungod kay dinhianon an gahi, diri nira kinahanglan hin abo-no, pestisidyo, ngan herbisidyo. Ka-rabaw ngan arado la an gamit nira ha produksyon.

Ha abereyds, 34 kasako hin mais an naaani han magburugto kada tuig. Manu-mano nira ini nga gin-gigiling gamit an bato ngan naka-kagprodyus hin maabot ha 17 kasa-ko hin bugas-mais. Sadang la ini pa-ra ha ira konsumo. Diri na nira ini ginpapamolino ha sentro nga bungto nga usa kaadlaw an kahirayuon ngan magastos hin ₱500 para ha transportasyon.

Naabot ha tulo kasako ngan 15 kagantang (33.75 kakilo) han bugas-mais an ginkokonsumo han pamilya ni Roger kada bulan. Gawas hini, maabot ha ₱2,400 an ginkikina-

hanglan han pamilya komo pan-gas-tos ha kada adlaw, ngan ginkukuha tikang ha pagbaligya han iba pa nga panin anum. Tungod kay diri sadang an kita, bulad la an agsub nira nga sura labina yana nga pandemya tu-ngod kay bumagsak an presyo han ira mga produkto samtang natikahi-taas an presyo han mga paplito. Waray hiya nakarawat nga ayuda hini nga panahon. Dugang nga pa-ras-anon ha ira an hiluagan nga operasyon militar ha ira komunidad tungod kay gindidiri han mga sun-dalo an pagtrabaho ha uma. AB

Anibersaryo han Communist Party of India-Maoist, ginselebrar

GINSELEBRAR HAN COMMUNIST Party of India (CPI)-Maoist an ika-17 nga anibersaryo hini yana nga Septyembre 21. Ginsasalin-urog an anibersaryo ha usa kasemana nga selebrasyon nga gin-papartisiparan han rebolusyunaryo nga katawhan han India, mga mangaraway han People's Liberation Guerrilla Army ngan masa nga parag-uma ngan trabahador.

Ginsaludaran han Partido Komunista ng Pilipinas (PKP) an mga kasama nga Indian ha pag-atubang ha mga ayat ngan ulang agud ipasulong an gerra han katawhan ha India. Sugad ha Pilipi-nas, nahiagum an katawhan didto hin pananalumpigos ngan pani-niyupi ha ilarum han bagakolonyal ngan bagapyudal nga sistema han katilingban. Darayawon an pamumuno ngan pagsuporta han CPI-Maoist ha mga panmasa nga pakigbisog han katawhan nga Indian, labina ha masa nga parag-uma ha ira pag-ato ha neolibe-ral nga mga palisiya ha pag-uma ha butnga han narabunos nga pandemya.

Nakikig-usa an Partido ha panawagan han CPI-Maoist nga padig-unon ngan pahiluagon pa an mga higante nga katitirok han mga parag-uma ngan pakyason an pagpapabilin han naghahadi nga paksyon nga Hindutwa ha porma han partido nga BJP ha tia-rabot nga eleksyon ha India.

Pagsaludar kan Abimael Guzman, lider komunista han Peru

NAGPAHAYAG AN PARTIDO Komunista ng Pilipinas han pagduyog ha kasubo ha ngata-nan nga trabahador, parag-uma ngan tini-yupi nga sektor han Peru ha pagkamatay han rebolusyunaryo nga lider nga hi Manuel Rubén Abimael Guzmán Reynoso. Kilalado hiya komo Presidente Gonzalo, tagapagtu-kod ngan lider han Partido Komunista han Peru (Sendero Luminoso o Malamrag nga Dalan), an usa ha magranggat nga bituon han armado nga pakig-away ha bug-os nga kalibutan hadton 1980 ngan 1990.

Mahugot nga ginkundenar han Partido an gubyerno han Peru ha "maiha nga pag-papakuri pinaagi han pisikal ngan mental nga tortyur" kan Gonzalo. Umagi hiya ngan an iba pa niya nga kasama nga rebolusy-u-naryo ha pauru-utro nga iligal nga pagbista. Namatay hi Gonzalo ha edad nga 86 ha pri-suhan ha Peru kun diin ginpriso hiya hini nga naglabay nga 29 katuig.

Pagpatay gamit an mga *drone* ngan panmomba tikang ha kahanginan

Usa nga madugo nga krimen an ginbilin han militar han US ha Afghanistan antes hul-os nga bayaan han mga armado nga tropa an nasud kahuman an 20 katuig nga pagsakop hini. Hadton Agosto 29, nagbuhi an mga armado nga *drone* hini hin mga 20-kalibras nga Hellfire *missile* ha usa nga residencyal nga lugar ha sentro nga syudad han Kabul nga nagpatay ha napulo nga sibilyan, kaupod an pito nga kabataan.

Ha atubangan han diri madidiwara nga ebidensya, napiritan nga aminon han US Central Command hadton Septyembre 17 nga usa nga "makasurubo nga kasaypanan" an panmomba. Kahuman ini han pira kasemana nga pag-insister nga madinaugon nira nga napatay an usa nga terorista nga kaupod kuno ha ISIS-K. Dabi kuno ini nga tawo ha *suicide bombing* ha erport han Kabul hadton Agosto 26 nga nagpatay ha narunapulo katawo kaupod an 13 nga sundalo nga Amerikano.

Antes aminon an kasaypanan, gin-insister han mga upisyal militar han US nga "98% nga sigurado" hira nga madinaugon an ira panmomba ngan waray na kuno hira kinahanglan ig-eksplikar ngan proybaran. Gamit an *drone*, magkulop kuno nira nga ginsubaybayan an gios han gindududahan nira nga terorista ngan nakit-an kuno nira nga bumisita an biktima ha mga aram nira nga "hideout." Gin-iinsister han militar han US nga napugngan nira an usa pa nga terorista nga atake tungod kay an lalaki nga ira gintarget, nag-alsa hadto hin magbug-at nga butang ha likuran han iya kotse nga gintutuoran nira nga mga eksplosibo.

An tinuod, an napatay han mga bomba han *drone* han US amo hi Zemari Ahmadi, empleyado han Nutrition and Education International, usa nga mabinuligon nga organisasyon nga Amerikano. Inabot pa la hi Ahmadi tikang ha magkulop nga pagtrabaho han pagdul-ong ngan pagtapo han mga empleyado han ira upisina. Han bumuto an misayl han US, nagdidiskarga hiya hadto hin dagko nga *container* han irimnon nga tubig para ha iya pa-

milya. Kaupod an iya mga anak ha napatay.

Nag-amin na la an US kahuman ibuksas ha ginhimo nga imbestigasyon han mga trabahador ha midya ha Afghanistan nga kabulig han kilalado nga mantalaan nga *New York Times* ngan *Washington Post* ha US. Ginsering nira nga kaupod hi Ahmadi ha mga Afghan nga nakigbuligay hadto ha pagsakop han US ngan naglalarang kunta nga makakadto ha US kahuman agawon han Taliban an poder hadton naglabay nga bulan.

Antes hini, pira kabeses na napiritan an US nga aminon nga nagsayop hira ngan mga sibilyan an ira napatay. Kalakip hini an panmomba ha usa nga kasal hadton 2002, pagpatay ha masobra 100 nga sibilyan ha prubinsya han Farah hadton 2006, ngan panmomba han usa nga ospital hadton 2016 kun diin 42 nga doktor an napatay.

Sigon ha Bureau of Investigative Journalism, diri mamenos ha 16,900 na an napatay ngan 3,900 an nasamaran ha Afghanistan, Pakistan, Somalia, ngan Yemen tikang han syahan nga gumamit an US han mga *drone* hadton 2001. Waray ini eksakto nga datos ha kaswalti ha paggamit han *drone* ha Iraq, Syria, Nigeria, Mali, Libya, Gaza ngan West Bank ha Palestine, ha rehiyon han Kurd ha Turkey, ngan ha Pilipinas.

Ha naglabay nga 20 katuig, nagpakabungol an mga upisyal militar han US ha guliat han yukut-yukot nga pamilya han mga biktima han ira panmomba tikang ha kaha-

nginan gamit an mga *drone*. Usahan-nga-gapil nga ginrarakudako han US an teknolohiya ngan bentahe nira ha paggamit han *drone* ha natad han gerra. Pirit nira nga ginbabalewaray ngan ginlulubong ha ira propaganda an kamatuoran nga talapas ha balaud han gerra an paggamit han mga *drone* ngan gin-gagamit ha ira panginlabot ha magkalain-lain nga parte han kalibutan.

Mga sarakyan ha kahanginan an mga *drone* nga nagdadara hin abante nga kamera, *thermal sensor* (nag-oobserbar pinaagi han pagsukol ha pagkakaiba han paso han mga butang), ngan iba pa nga higamit para ha sarbeylans o pangespiya. Mayda mga *drone* nga nagdadara hin mga misayl o bomba.

Usa nga MQ-9 Reaper *drone* an gin-gamit han US ha pagbomba hini kan Ahmadi. Akos hini lumupad hin 42 kaoras hin mayda dara nga 450 kakilo hin paburuthon. Ginkokontrol ini tikang ha mga kampo militar ha sakob han US ngan poyde paluparon ha magkalain-lain nga parte han kalibutan gamit an komunikasyon nga naagi ha mga satelayt ha kalawakan. Mayda mga "drone command center" an US ha Las Vegas, Nevada ngan magkalain-lain nga kampo militar ha sakob han US ngan 27 nga kampo hini ha magkalain-lain nga parte han kalibutan, kalakip an upat ha Afghanistan ngan usa ha Pilipinas.

(Igpapadayon ha masunod nga isyu.)

AB